

Andima Ibinagabeitiaren nortasun politikoa

AULESTIA TXAKARTEGI, Gorka

Ohorezko euskaltzaina eta Euskaltzaindiko Literatura Ikerketa batzordekidea

A. Ibinagabeitiaren lana garrantzitsua izan zen prosa eta itzulpen eremuetan nahiz saiakera eta literatura kritikan. Idazle eta itzultzaile gisa ezin konta ahala lan argitaratu zituen Europan (Euskal Herria, Espainia, Portugal, Belgika) eta Ameriketean (Kolonbia, Guatemala eta Venezuela). Haren gai aipagarrienak Euskal Herria, abertzaletasuna, euskara eta euskal literatura, politika (EAJ) eta musika izan ziren. Horrez gain, Frantzia, Guatemala eta Venezuelako egonaldi luzeetan (20 urte guztira) haren bizitza eta lana opa-roak izan ziren. Halaber A. Ibinagabeitia kritikalarari zorrotz eta zoli bezala agertzen zaigu beste eremu batzuetan ere: Euskaltzaindia, EAJ-PNV, euskara batua, Eliza, euskal burgesia, etab. Aberriak eta euskarak kezkatzen zuten. A. Ibinagabeitia, «Sabin», «Elentxu», «Idoyaga» eta «Norbait» izen-goitiz ezagutua izan zena.

Caracas-ko egonaldi luzearen ondorioz (11 urte, 1956-1967) euskal arlo politikoan gero eta sartuago ikusten dugu. Venezuelako egonaldi honetan politika izan zuen erakargarri, *Irrintzi* eta *Eman* bere aldizkarietako artikulua askotan egiazta daitekenez. Baina A. Ibinagabeitia, jaiotzatik bere famili giroaren eraginez, beti abertzale sabindar sentitu zen hil arte; euskal abertzaletasuna eta euskara haren bizitzaren bi ardatzak baitziren. Oso sentibera zen eta askatasunaren oinarriaren bila aritu zen beti, abertzaletasuna euskal kulturaren eta, batez ere, euskararen gainean jarriz. Euskararen aldeko odolik gabeko matxinada baten sortzaile agertuko zaigu.

A. Ibinagabeitia Elantxoben (Bizkaia) 1906ko urtarrilaren 27an jaio zen. Galo, bere aitak, «Abandoko Maisua»-rekin izandako harremanen oroitza-penak, Andima haurraren bizitza zeharo baldintzatu zuen. Geroago, Jesulagunen hainbat ikastetxe eta komentutan ikasle igarotako urte luzeetan, Euskal Herriarenganako eta euskararenganako maitasuna errotzen joan zitzaion.

Hamaika urte zituela (1917-1921) lau urte eman zituen Nafarroako Erriberan, Tuteran, batxilergoa egiten; geroago, 15 urteko mutil gazteak bost urte Humanitateak ikasten igaroko ditu Loiolan (1921-1926). Hemen, 1922an euskal giroa sortu zuen Jokin Zaitegi eta beste euskaldun lagun batzuekin, Aita José Mª Estefania bilbotar irakaslearen zuzendaritzapean. Ordukoak ditugu Aita Bianchirekin izandako arazoak; donostiar errektore

honek, Loiolako Basilikaren kupula gainean Espainiako bandera ipini zuelako, A. Ibinagabekiak eta euskal lagun batek eskailera bat erabiliz, oihal hori kendu eta trastelekuan ezkutatu zuten, etxeko nagusia aztoratuta eta haserre utzirik. Urteotan espaniar monarkia eta Jesuiten Lagundia oso loturik ikusten zituen elantxobetarrak, eta geroago ere, M. Primo de Riveraren diktadurapean iritzi bera izango du. 1923an Jesulagunen botoak egin ondoren, Oñara joan zen Filosofiako ikasketak egitera, eta han hiru urte iragan zituen (1927-1929).

Ikasketa hauek bukatu eta bidegurutzean aurkitzen du bere burua: edo Madrilera soldaduska egitera joan edo Kolonbian Jesulagunen maisutza («maestrillo») hasi. Noski, ez zuen inolako zalantzarik izan, beraz Bogota hiriburuan eta Bukaramangan hiru urte eman zituen (1929-1932), Etika, Psilologia, Historia Natural eta Musika irakasten. Hegoamerikatik Marneffera doa Teologia ikastera (1932-1935); Belgikan apaizteko gutxi falta zitzaiola, 1935ko Aste Santuan apaizgoari uko egin, eta Jesusen Lagundia uztea erabaki zuen, Euskal Herrira itzuliz. 18 urte jesulagunekin bizi ondoren, Deustura (Bilbo) ama bizi zen etxera joan zen. Geroxeago, «Explosivos de Galdácano» lantegian bulegari gisa sartu zen. 1936an Trafaria-n, Lisboa ondoko bizkaitar enpresaren dinamita lantegian lanean ari zela, Espainiako Gerra Zibilak eztanda egin zuen.

Guda odoltsu honen ostean, 1943an Portugal utzi eta Bilbora itzuli zen berriro Jose A. Agirre lehendakariaren deiari baietza emanez. Bigarren Mundu Gerraren erdian Eusko Jaurlaritzak erbestean zeukan informazio eta espioitza zerbitzurako (EAJ., J.A. Agirre eta CIA) lanean hasi zen Bilbon, Bartzelonan eta Madrilen, «Gorka» ezizena erabiliz. Pasarte honek polizi eleberriak dakarzkiz burura. «*Aberriaren onerako, kanore ta garrantzi aundiko lana ixilpean egiten ari nintzan. Sareak Hispania oro barna edatuta neuzkaan, Euzkadin zer esanik ere ez. Urte batzu neramažkin ekin bide gogor ortan*» (Paris 1947-V-5, J. Zaitegi-ri). Baina eginbehar horretan buru-belarri zebilela, Francoren polizia joan zitzaion Deustuko etxera, atxilotu nahian, eta egoitzaren atzeko aldetik jauzi bat egin, eta horma pasatu ondoren, Parisa ihes egin beharra izan zuen. «*Igara Epailaren 15.ean, Prankoren bidaliak, bazkal garaian, etxean aurkeztu zitzaizkidan ni atxilotzeko asmoz. Aiek ate nagusitik sar, ni ordea ate extutik atera. Baratzeko orma gainetik jauzi nintzan eta atertu bage*

Parisera arte... Azkenez, aipatu garaian, salatzailearen baten eraginez edo, bila etorri zitzaizkidan... Etxekoak atsedabez utzi nitum, baina dagoneko xuspertuta arkitzen dira, Prankoren atzaparretatik onik atera nintzalako» (Paris, 1947-V-5, J. Zaitegi-ri).

Eusko Jaurlaritzaren zerbitzuan Parisen iragan zituen zazpi urteak (1947-1954), garrantzi handikoak eta oparoak izan ziren: gutunak idazten; BB-Crako euskal literaturari buruzko hitzaldiak prestatzen; euskarazko ikastaroak ematen; lehendakariaren hitzaldiak eta idazlanak euskaratzen; euskal aldizkarietarako artikulua idazten (*Euzko-Deya*, *Euzko-Gogoa*, *Gernika*, *Alderdi*, etab.), «Pen Euskal Kluba» sortzen; euskal liburu berrien argibideak ematen *International PEN Bulletin-i*. Horrezaz gainera, etorkizunean euskal poeta ospetsua izango zen Jon Miranderi eta Tx. Peillen-i euskara irakasten, denboraldi luzea eman zuen. J. Miranderen euskara garden eta jorian Elantxobeko maisuaren eragina nabaria da. Geroago ere, Euskal Herrian haren idazlana inork onartzen ez zuenean (bere kristautasunaren kontrako jarre-ragatik) Elantxobeko idazleak *Euzko-Gogoa*-ko atea ireki zizkion bere lanak argitaratzeko.

A. Ibinagabeitia-ren nortasun politikoaren zutaberik sendoena ama hizkuntza izan zen. Euskara komunikabide ona izateaz gain, euskaldunon ezaugarri nagusia zen harentzat, Euskal Herriaren askatasuna eta independentzia lortzeko tresnarik hoberena. Hori dela eta bere ama euskararen iraupenerako buru-belarri jardun zuen bizitza osoan. Caracas-en bere lagun mina zen Jon Urresti ondarroarrak honela dio: «*ez naiz inoiz izan literaturatzaz arduratu naizenetakorik, nahiz eta 'euskara' irakurle porrokatua naizen eta hori, hain zuzen, Andima zenari zor diot... Ezin dut ukatu Andimarekiko dudan behin-behineko eragina eta sentiberatasuna. Horregaitik, hain justu, eskerrak eman behar dizkizut idatzi duzun artikulugaitik, zemetan Andimaren izaera hain zuhur, egoki ta fidel isladatzen duzun, zera idazten duzunean: '...me gustaría resaltar... donde el objetivo prioritario no era tanto la belleza literaria como la supervivencia del instrumento de esa belleza, en este caso el euskara'. Bere izaeraren muinean jo duzu, erdaraz izango litzaken 'has dado en el clavo' erabiliz.... nahiz eta bere ondasun guztiak xahutu eta miserian bizi, EUSKARA-ren egonkortasuna eta bizia zela bere nahi eta helburu bakarra» (Ondarroa 1991-IV-4, G. Aulestia-ri).*

Euskaltzaindiko eta Eusko Ikaskuntzako bilerak gazteleraz egiten ziren urteetan, A. Ibinagabeitiak ozenki aldarrikatu zuen euskararen premia. Zentzu horretan behintzat, urte batzuk geroago J. Mirande, G. Aresti, «Txillardegi» eta uhin berriaren aintzindaria izan zen, hots, bultzagile zolia, zorrotza eta gogorra; euskararen babesle sutsua eta gotorlekua:

«Zertarako euskeratzen erderaz iardun? Garai ori ioana da, ta oraingo euskal-iakitun gazteek olakorik ezin dezakete egari. Ez dute nai euskeratzen erderaz ari dan batzarrik, ikaskun-mota guzietaz euskeraz soilik ari diranak baizik. Beto batzarretara iakitun arrotzak ere. Oriei ez diegu ukatzen beren izkeraz mintzatzeko eskubiderik; ez gera ain ergelak. Bañan euskal-iakitunek, euskeraz mintzo bitez: euskeraz ager bitzate euren txostenak, euskera bedi Ikaskuntza-Batzarretako izkera nagusia, beste izkera oro bere menpean dauzkan mintzo garai ta iakintsua. Ori iristen ez dugun artean, orain arte bezala, antzu gertatuko dira eusko ikaskuntza batzarrak oro, kaltegarri ta lotsagarri ez denean. Erdal-ikaskuntza batzarrik ez dugu nai, gure euskera, illozt baten gisa, erdal-aitzo ilgarriz moztu, iñausi ta sarraskitzeko.

Erotua gaudela esango dute zenbait iakitun erdel-iarriok. Bai, euskerakin zoratuta gaude, ta euskerak beste euskotar guztiei burutik eragiten ez dieneño galdurik gaude. Ikusi dugu zuen gurbiltasunak, zuen zuhurtziak noradiño eraman dituen gure aberri-izkera eta gure erria. Aski zuertasunik eta betorkigu euskal-eroaldi betea, gure izkera ederraren oiartzunez Euskadi'ko muga urrutienak ere beteko dituen euskal zoro-aldia... «Asmoz ta Jakitez bai, bañan Euskeraz». (Euzko-Gogoa 1954,-3-4:49)

Bigarren Mundu Gerran Naziak juduekin eginiko sarraskiagatik, 1948ko maiatzaren 15ean euskaldun eta abertzale askok begirune eta miresmen handiz onartu zuten David Ben Gurion-ek Tel Aviv-en aldarrikatu zuen Israel Estatu berriaren itzaropena. Zoritxarrez gaur egun, zeharo aldatu da giroa gure artean, beraiek palestinarrekin egiten ari diren antzeko sarraskiagatik. Baina, garai hartan, A. Ibinagabeitia horietariko euskal miresle bat zen, israeldarrek aberri bat eraiki zutelako eta batez ere, arbasoen ama hizkuntza, alegia, hebreera, berreskuratzen ari zirelako: «*Omen zuri, Israel, erri zar eta erri berria. Aintza zuri*». (Euzko-Gogoa 1952, 1-2: 47). Gertakizun hau izan zen A. Ibinagabeitiaren iritziz, «*gizaldi honetako miraria*». Beraz,

Israel jarriko digu euskaldunon eredu eta ispilu gisa, zeren herri honek bezain ugari jasan duenik ez du beste bat aurkitzen. Beraz, Euskadiren independentziaren zain egon gabe, aberri hizkuntza, alegia, euskara aldarrika dezagun euskaldunok, eguneroko bizitzako premia guztietara eramanez eta arazo guztietan erabiliz. Eta urte batzuk geroago gai honi buruz patsarte polit hau idatzi zuen.

«*Tel-Aviv-en kabaret apain batean eserita nago. Zer dantzute nere belarriak? Salmoetako izkuntzan, liburu sainduetako irumilla urte lenagoko izkuntza santuan kanta berrienak, dantza berrienak abesten ari dira oraingo isrraeldarrak orkesta eder baten soñu kilimakorrez inguraturik. Zer ote lioke Dabid'ek esnatuko ba'litza? Ori bai gauza ederra!, esango luke: ara nere izkuntza paregabez berpiztuta! Ta bere arpa artuta orkestarien ondoan yarriko litzake kanta ta dantza berrien lagungarri. Nik beintzat, orixe egingo nuke Dabid'en lekuan. Euskeraz kantatzekotan, yakiña.*» (Euzko-Gogoa 1952, 1-2 zb).

Guatemala

1954ko otsailaren 21an erabaki sendo bat hartu zuen; Frantzia utzi eta Le Havre-ko portutik Guatemalarantz abiatu zen. J.A. Agirre lehendakariari hauxe diotso: «*Ara joango banintza Aberri ta batez ere euskeraren alde lan egiteko izango litzake*» (Paris 1951-XII-13, J.A. Agirre-ri). Jokin Zaitetik zuzendutako *Euzko-Gogoan* lanean hasi eta Orixek utzitako zuloa betetzen saiatu zen. Argitalpen hau euskaldunek atzerrian euskaraz argitaratzen zuten aldizkaririk garrantzitsuena bilakatu zen, tradiziozko euskal kultura zein garaikidearen transmisio tresna bihurtu zelarik. Elantxobetarrak borroka galduen aintzindari bakarti gisa lan egin zuen euskara eta euskal kulturaren alde, jasan zuen 20 urteko atzerrialdi luzean, euskal sustraiak sekula ahaztu gabe, eta bere famili giroaren eraginez, beti abertzale sabin-dar sentitu zen. 1950. hamarkadan euskaldunek denboraldi latzak jasan zituen ONU, UNESCO eta antzeko nazioarteko erakundeetan Francoren gobernuaren onarpena ikusirik. Beraz, bere bakardade, etsipen eta beheraldiei ihes egiteko A. Ibinagabeitiak atzerrian bizi ziren euskal lagunei idazten zien.

1956an Lehen Euskal Biltzarra bukatu ondoren, bere alderdiaren (EAJ) eta Eusko Jaurlaritzaren aurkako kritika gogor eta zorrotzen adierazpenak gehitzen hasi zen, Sabino Aranaren ildotik aldentuta, errepublikazale espainiarrekin ituna egiten saiatu zirelako; *Alderdiaren* norabide okerra salatu eta Maisuaren jatorrizko iparraren bila eman zuen bititza guztia.

Caracas

Lekualdaketa honek haren eguneroko bizitzan ondorio larriak eragin zituen, alegia, lanpostu on bat utzi ondoren Guatemalan, lan arloan Venezuelan arazoak izan zituen. Behin eta berriz lana lortu eta behaztopa egingo du lana galduz:

«Ederki nengoen lanean baina bazkideekin aserretu nintzan, eta nere lana utzi bear izan nuen ainbeste mila bolibar galdurik. Arrezkerore nere gorriak jasan bear izan ditut lan berri bat bilatzeko, ezpaita bada erreza garai auetan eta lur alde auetan lanik errex arkitzea» (Caracas, 1962-IV-11, J. Miranderi).

Diru arazoez gainera, osasun buruhauste handiak ere izan zituen. Ez da euskaldunik asko euskerari eta Euskal Herriari Elantxobeko idazlearen mailan osasuna bera ere eskaini dizkionik.

Euzko-Gogoa aldizkariaren amaiera tristea konpondu ostean, 1956ko otsailaren erdialdean Caracas-era heldu zen. Hona hemen arazo honetaz Tx. Peillen-i idatzitako hitzak:

«Zaitegi jauna euskadiratu zen, eta Euzko-Gogoa ere berarekin eramane zun, or nunbait argitaratzeko. Beraz nere emengo egitekoa bukatu zen. Otsailean edo, emengo gora-berak eta arazoak antola ondoren, Caracasera noa an nolarebait nere bizibidea aurrera ateratzeko... Dirurik ez dut Amerika ontan eginen, lurrak ikusi bai ordea. Zerbait bada ala ere» (Guatemala, 1955-XII-23).

Hiri honetan beste euskaldun atzerriratuak ezagutu zituen, adibidez: Vicente Amezaga, Toribio Etxebarria eta Martin Ugalde. Venezuelako hiriburuan emandako hamaika urteetan (1956-1967) gero eta gehiago politika

arazoetan sartuta ikus dezakegu: «*Ni orain, politikan murgilduta ari naiz sortu dugun aldizkari berria dala medio, Irrintzi, alegia*» (Caracas 1958-IV-8, J. Zaitegi-ri). Hemen ere nahigabe eta burukomin faltan ez zen egon eta gutunen bidez lagunei bere barruko grinak azaltzen dizkie. Txomin Peillen-i idazitako lau gutun hauek giro txar horren adierazgarriak dira, eta gainera oso garrantzitsuak, orain arte argitaratugabeak direlako:

1. (Caracas, 1956-VI-3). *Eta gaiñera emengo euzkotarrak... ikusiko bazenitu.... Ez da aien artean erdera baizik aditzen. Ai gure Paris'ko euskal billeraxoak: nun zerate? Zearo erderari emanak, vasco itza maizegi aoan, baiñan egiñetan maketo utsak. Egia erran, emengo eusko-etxea arropa urbildu nintzan egunean, lur iota gelditu nintzan, euskerakiko ango ibillerak ikusi-ta. Zer uste ote dute emengo abertzale diru-zale ta erdelzale porrokatuok. Ni ez naiz etxe artara urbiltzen... Erderaz aritzeko kalea ere aski zait. Beraz ez dizut emen gure girorik arkitu, Txomin, erbesteko giro zitalena baizik.»*
2. (Caracas, 1956-XII-11). «*Eztakizu Txomin zer nolako melankonia sortzen zaidan Paris'ko egun ederrak gogoratzean, zuen ingurunean eman nituenak oroitzu batez ere*».
3. (Caracas, 1961-III-?). «*Zenbatetan damutu zaidan Europa maitea bazterrerat utzia... Ameriketa amerikarrentzat... zearo arkitzen naiz akituta*».
4. (Caracas, 1963-III-21). «*Ez didazu sinistuko, baina ni urbildu ere ez naiz egiten emengo Centro Vasco sonatu ortara. Nazka ematen dit eta goragalea, erdera beste izkuntzarik entzuten ezten etxe ark*».

Hitz gogor hauek eta asko gehiago erabiltzen ditu, batez ere, euskaldun abertzale eta burgesen kontra; are gehiago, sarritan Frankoren laguntzaile eta kolaboratzailetzat jotzen ditu. Baita ere, hitz eta esaera garratz, gozakaitz, mingotz, zakar, eta mingarriak erabiliz gogor salatuko ditu, esate baterako: ao andi, lukur, iguingarri, doilor, ergel, etoi, lerde, gaxo zakil, nazkagarri, lotsagabe, txepel, saldu, burugalduak, kakaztuak. Elantxobeko idazlearena dugu baita ere esaldi luze hau: «*euskaldun alperrez, zabarrez, inozoz, aluz, madarikatuz, iroz, ustelez, koldarrez, izor, txanpon eta ardo beste ametsik ez duten ordi, salo*». (Paris, 1952-IX-27, J. Mirander-i).

Eta zer esaten zuen erdipurdiko abertzaleei buruz? Hona hemen argibide gisa haren pasarte luze bat:

«Euskera ez dala aski abertzale zintzo izateko darasate... Eta erdal merkatari etoi biurtu zaizkigu euskaldunak oro. Merkatari lotsagabeak euskel izenpean erdera besterik ematen ez diguten ainbeste ta ainbeste albistari. Txepel utsak, euskera baiño erdera erabili naiago duten alderdikideak. Etoi batzu, iakintza ta kultura erderaz sakatzen diguten guztiak. Saldu batzu erdera elizetan barreiatzen duten gotzai, apaiz eta lekaideak. Ziraun batzu, erdera betiko zapuizten ez duten euskaldunak euskera soilik erabiltzeko. Zer itxaron ote dezakegu txepel, saldu, etoi ta ziraunez iositako erri baten gandik? Irakurleak asma beza. Gure erria aberri-izkera bein betiko iasotzeko kemenik gabe, amildegirik beltz eta ilgarrienera lerratu zaigu, etoikeriaren leize-zuloan betiko usteltzeko». (Euzko-Gogoa 1954, 5-8 zb: 74).

Politika mailan, gaur erabiltzen diren hitz potoloak, adibidez: autodeterminazioa, paktua, subiranotasuna, etab. baztertuz, A. Ibinagabekiaren azken helburua eta xede nagusia Euskadiren burujabetasun osoa, hots, independentzia lortzea zen, eta horretarako euskotarren batasuna behar-beharrezkotzat jotzen zuen. Helburu hori erdiesteko eta Francoren diktaduraren aurka egiteko, Espainiako Monarkia eta Errepublika zaleekin elkar-tzea, okerreko bidea iruditzen zitzaion. «Zergatik ez gera alkartu bear euskera ta Euskadiren askatasuna aintzat dauzkagun guztiok? Ez al da lotsagarriago milla bider negargarriago ta galgarriagoa espainiarrekin paktu zoroetan naasita ibiltzea?». (Caracas 1958-IX-22, J. Beiztegi-ri).

1956an Lehen Euskal Biltzarra Parisen bukatu ondoren, bere Alderdiko jeltkideen eta Eusko Jaurlaritzaren aurkako kritika zorrotz eta gogorren adierazpenak egiten zituen, «Abandoko Maisuaren» bidetik aldendu eta, errepublikar espainiarrekin ituna egiten ahalegintzen zirelako: «Jel-Alderdiari ere jipoi ederrak eman dizkiogu, espainiarrekin paktu iñozo ta burugabeoetan naasi delako, jaurlaritzari jarraituz» (Caracas 1958-VI-11, J. Mirande-ri). Hiru hilabete beranduago hitz gogor hauek erabiliko ditu: «Bioa Espainia ondamentdira, eta bete Euskadiren askatasuna!... Ortik atera zakezu zer nolako leize beltzean, etsipen-leizean, erori zaizkizun gure jeltkideak, lotsagarriagorik» (Caracas 1958-IX-17, J. Mirande-ri).

Eta erasoak ez dira maila horretan geratzen. Haratago doa eta bere lagun mina zen Jose A. Agirre lehendakaria ere, gogor astinduko du:

«Gainera Agirrek, abertzaletasuna, au da askatasun naia, lausotu egin du bere jardunakin, bere politika kolaborazionismoz irotutakoa-kin. Garaia diralako (sic) agintariak argi mintzo ditezen, espaini-prantsezekin ez daukagula bizi-bidea aldegia, independentziaren alde burruka gogor bati ekiteko». (Caracas 1959-III-27, J. Mirande-ri).

Politika arloan sentiberatasun irekia eta zabalaren jabe azaltzen zaigu. ETA (*Euskadi ta Askatasuna*) sortu eta hamarkada bat beranduago, 1965ko eta 1966ko A. Ibinagabeitiaren gutunetan (beraz mugimendu honek azken ia 40 urtetan eragin dituen odoljario eta erailketen aurretik) harrera abegikorra egiten die Euskal Herriatik ihes egin eta Caracas-era heltzen ziren ETA-ko militanteei. Elantxobeko idazlea ez zen inolaz ere ezkertiarra eta F. Krutwig-en *Vasconia* liburuko ezkertiar ideiekin ez zegoen ados. Beraz, ETA-ri marxismotik zetorkion oinarria zeharo gaitzesten zion eta orduko EAJ-ko bazkide askok bezala, kristau-demokraziaren miresle agertzen zaigu, baina baita ere J. Mirande, bere lagunaren antisemitismo eta nolabaiteko nazismoaren kontra. Poeta honi igorritako gutunean honela mintzo zaio: «*Vasconia* liburuak marxismua txonpelaka dario. Gizona, alako liburu batean euskaldumentzat egin liburuan, ezitzakean ergelkeri geiago bildu... Eta nundik nora dabil gizon hori? ETA-koetaz diozuna, egia ezan extakit nola ar; nik emen eraulguntza ortako zenbait gazte azkar ezagutzen ditut, onak eta langileak. Oso gutxi, egia esan, baina oietzek bakarrik egiten dute zerbait aberriaren alde emen gaindi beintzat. Bertzeak, espainiar errepublikanoekin musuka, lanik aski eta geiegi ere badute; itxututa dabilta, aspaldi ilda dagoen errepublika espainiolak zerbait emango ote dielakoan: ostikada bat ipur-zuloan...» (Caracas 1965-V-7, J. Mirande-ri).

Urtebete beranduago ere, 1966an (beraz, beste urte bete bera hil aurretik) A. Ibinagabeitiak antzeko ideiak tinko aldeztu eta defenditu zituen. Espainiar erregezale eta errepublikazaleen ildotik joan beharrean «paktu zoroak» egiten, euskotar gazteen jokabidea ipiniko die jeltzaleei jarraibideztat eta ez sudur eta belarrietatik sartu nahi diguten eta kiratsa darion sasi-federalismo ustel, antzu eta igatua:

«Egia esango ba dizut, ni ez naiz ETAKoa, alare al dudan guzian laguntzen diet, nere laguntasuna exkasa eta kaxkarra izan arren... Ni enago ados ETAKoekin aunitz gauzetan, ez orixe. Gizarte auziari

ematen ari diran gurpil berria, zenbait aldetatik, bearrezkoa dugu... Beste onik ere arkitzen dut ETAKoen artean; oraindainoko ezkoalderdi guztien artean baino euskal-zaletasun aundiagoa. ETAKo agintariek beinipein, euskeraz ikasi dute etzekitenak, eta batxok ere ez du nai euskera gabeko Euzkadirik eta zoritxarrez nazionalista askotxo ezagutzen ditut euskerari begiko zakarrari baino garrantzi geiago ematen eztiotenak: ez ori bakarrik, erderaren aldre zikinean gure aberri izkuntza bakarra pozik erreko luketenak ere bai». (Caracas 1966-XI-4, N. Etxaniz-i).

Idea hau behin eta berriz errepikatuko du lagunekin izandako gutun trukean, adibidez erresistentzian partaide izan zen Pedro Beitia kiderarekin:

«Lo milagroso es cómo esos jóvenes hayan podido ver la verdad de Euzkadi entre tanta tiniebla y tanta pasividad. ¿Cuándo nos vamos a convencer de que los viejos ya no servimos para nada? Es hora ya de dar paso a la juventud y dejarles la vía libre sin ponerles obstáculos de ninguna especie. El nacionalismo actual solamente puede coincidir con el histórico en que Euzkadi es la única Patria de los vascos y el euskera su única lengua... Pero erre que erre, quieren mantenerse en aquella época, transida y requete pasada, soñando todavía con estatutos imbéciles y republicanos españoles caducos y democracias traidoras.» (Periko Beitia-ri 1964-IX-16; P. Sudupe, 2003:103).

Burutapenak sortzeko gaitasun ikaragarrikoa zuen eta bere ideiak bazituen, hark ere, euskararen bidez eskuratzeko. Tx. Peillen-i Caracas-tik idatzi zion argi eta garbi nolako Euskal Herria nahi zuen. Hasieran esan dugun bezala, A. Ibinagabeitia-k batxilergoa egin zuen Nafarroako Tuteran herrian, Jesuitek duten ikastetxe erraldoian. Matias Ibinagabeitia, Andimaren osaba batek (Oña-ko Jesulagunen zuzendari eta Deustuko Unibertsitateko errektoreak) eraman zuen bere iloba, sona handiko ikastetxe honetara eta orduan Nafarroaz maitemindurik, 40 urte geroago hitz hauek idatziko ditu:

«Ez nau batere arritzen Nafarroa agerkizun bat bezalako izan zitzazula iakiteak. Egia esan, nik ez dut amesten Nafarroa gabeko Euzkadirik. Uraxe dala derizkiot gure erri-zatirik bikaiñena. Ni beti izan naiz napar porrokatua, bear bada nere aur-egunak erri artan eman nituelako edo. Euskerak indar artuko balu lurralde artan gure

ametsak laister egi biurtuko lirake. Eta nork daki? Zaletasun aundia zabaltzen ari omen da Napparroan gure izkuntzarekiko». (Caracas 1957-XII, Tx. Peillen-i).

Franco hil eta 20 urte geroago, Euskal Herriko gazteek kaleetan aldarrikatzen zuten oihu zolia: «Nafarroa Euskadi da» baino, Telesforo Monzon-en garrasia gehiago gustatzen zitzaion, hots, «Euskadi Nafarroa da». Ziur nago baita ere, pozik sinatuko zituela Bergarako ameslari, politikari eta idazleak, *Egin* egunkarian zortzi hilabete hil baino lehenago idatzi zituen hitz hauek: «*Sin Nafarroa, no queremos nada, nada, nada. Sin Nafarroa, ni un solo paso... nuestra lengua es la «Lingua Navarrorum»... Iruña es la capital de Euskal Herria entera. Gora Nafarroa Batua!*» («El Jarrón roto», en *Egin* 1980-VIII-24).

1958. urtea garrantzitsua izan zen Elantxobeko idazlearentzat, zeren IRRINTZI bere aldizkariak oiartzun handia izan zuen Caracas hiriburuko euskaldunen artean. Guatemalan euskal kultur giroan buru-belarri sartuta bi urte eman ondoren, oraingoan gai politikoak izango dira haren lehen helburua:

«Irrintzik euskera ta azkatasuna ditu elburu, eta Euzkadiko auzi larri bi oien inguruan ez dago txantxetarik ezta umekeririk be, ez orixe. Azkatasun osoa lortu arte ez da izango gentzarik, gudan gara ta gudan jarraituko dugu, gaur makal ta biar gogor, bera lortu arte...» (Caracas, 1958-IX-22, J. Beiztegi-ri).

Sarritan adinak ahuldua eta eguneroko lanak akitua sentizen zen, gogaituta eta nekatuta. Hala ere inoiz ez zitzaion falta indarririk lanean jarraitzeko bere aldizkarian:

«...sail geiena neonek bete bear izaten dut Jainkoak daki nola.. Ala ere Aberriaren deiari ezin entzungor egin, eta andik edo emetik kemenak ateratzen ditut lan ori egiteko» (Caracas, 1958-IX-16, N. Etxaniz-i).

«... adiskide bat eta ni gaituzu aldizkaritxo orren egile ta sortzaileak. Izkeria gogorrez idatzita dator gure jendeak noiz edo noiz esnatzeko. Elburu argia da berea, Euzkadiren askatasun osoa, ez gabiltza ertainkeritan, eta espaniarrekiko artu eman guztiak zearo zapuzten ditugu. Ala ere Alderdiaren bidetik ibili nai dugu». (Caracas, 1958-IV-8, J. Zaitegi-ri).

A. Ibinagabeitiaren azkena oso penagarria izan zen; neguko ekaitzak irauli eta errorik gabe gelditzen den zuhaitz ihartuaren antzera bizi izan zituen azken egunak: eskasia, gaisotasuna, etsipena, langabezia, etab. 1951an J. Zaitegi-ri iragarritako erbestearen laztasuna eta egun gogorak heldu zitzaizkion, zinez, batez ere Caracas hiriburuko lurrikararen ondorioz. «... *egun gogorak bear ditugu ikusi erbesteturik arkitzen geranok eta noragabe ibili bear ko dugu etsaiez inguraturik*» (Paris, 1951-IV-25, J. Zaitegi-ri). Bilintx bertsolaria bezala, bere kiroak «*gitarra zaarraren ariak baino motelago*» zeuzkan bizkaitar idazleak, bere penak lagun kutunei kontatzen urteak eman zituen, eta horien artean hiru izen azpimarratuko nituzke: J. Mirande, J. Zaitegi eta N. Etxaniz. Azken honi hauxe diotso: «... *erbestetu errukarriok ez daukagu beste erremediorik, ni bezalako erbestetuek alegia, mundua nekez ta penaz beterik mundua goldatu bearra baizik*» (Paris, 1954-I-15, N. Etxaniz-i). 1953an Tx. Peillen-i, Parisen bizi zirela bidalitako data gabeko gutun batean, barne-minez azaltzen dio bere aspaldiko tristura. «*Etsita nago, adiskide.... auleriak iotako erri ta iendeak gaituztu, eta auleriak eriotza, bertzerik ez dakar*». Euskal Herrira pozik itzuliko zen baina ezina zen: «*Biderako txanponik ez daukat, bestela biar bertan egalontzia artuko nuke orra joateko*» (Guatemala 1954-VII-17; N. Etxaniz-i).

Herio krudel hau bakardadeak, gaisotasunak, herriminak, urrutiminak eta gabeziak sorrarazi zioten. 1954an pozik urrutiratu zen Paristik Guatemala-lara, baina zazpi urte geroago, 1961an bere lagun Jokin Zaitegi-ri hitz samin-garri hauek idatzi zizkion: «*Egia diotsut, bidea zabal baldin banuke, lurralde hauek bertan-bera utzi eta aberrira itzuliko nintzake pakean iltzeko baino ezpada ere. Bainan ezin itzuli ango agintariek lur-joten ez duten bitartean, eta ez dute ain arin lur-joko noski*». (Caracas 1961-I-7).

Lur jota hil zen, José A. Agirreren ametsa («Este año la Navidad en casa») eta beste atzerriratu askoren desira biziak zeharo zapuztuta, bereak barne. 1967ko azaroaren 2an, hilen egunean, hain zuzen ere, zendu zen Caracas-en.

Eta amaitzeko haren miresle den P. Urkizu irakaslearen hitz hunkigarri hauen bidez emango diogu bukaera hitzaldi honi:

«Jota, pitzatuta, zartatuta zeukan bihotza, eta hori dela eta hainbeste maite zuen A aberrira itzuli gabe, desterruan, bakardadean

hil zen Caracasen 1967an azaroaren 2an, mende honetako euskal idazle, itzultzaile eta saiogilerik handienetakoa. Bera lurpean datza, baina bere obrak zutik dirau». (A. Ibinagabeitia. Erbestetik barne-minex: 14).

Bibliografia

1. AULESTIA, G. «Andima Ibiñagabeitia, prosista y traductor excelente», en *Diario Vasco* 12-III-1991.
2. AULESTIA, G. *Erbesteko euskal literaturaren antologia*. Ed. J.A. Ascunce, Donostia, 1992:23-25; 176-208.
3. AULESTIA, G. «Cinco defensores del euskara en el exilio» en *La Cultura del Exilio Vasco*. Ed. J.A. Ascunce y M.L. San Miguel. Donostia, 1994:155-197.
4. AULESTIA, G. «Andima Ibinagabeitia Ameriketean», en *Euskaldun etorkinak Ameriketean*. Ed. Tx. Peillen. Donostia. Utriusque Vasconiae, 2003:119-134.
5. AULESTIA, G. «Ibinagabeitia Idoyaga, Andima». Bilbo. Euskaltzaindia. 2008: 71-74.
6. IBIÑAGABEITIA, A. *Birgiliren Unai eta Alor-Kantak*. Ed. Iñigo Ruiz Arzalluz. Klasikoak. Donostia, 1992.
7. *Andima Ibiñagabeitia. Erbestetik barne-minex. Gutunak (1935-1967)*. Ed. P. Urkizu. Donostia, Susa. 2000.
8. SUDUPE, P. *Andimaren Idazlan Hautatuak*. Donostia. Elkarlanean, 1999.
9. SUDUPE, P. «Andima Ibiñagabeitia: abertzaletasun berria», en *Herri bat gurutzean*, Ed. X. Apaolaza. Donostia, Saturrarán, 2003:89-105.
10. SUDUPE, P. *Andima Ibiñagabeitia (1906-1967)*. Bidegileak. Eusko Jaurlaritza. Gasteiz, 1997.